

ศิลปินโรงเรือนพรานหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์
กับการถ่ายทอดแนวพระราชดำรินบถละครพระราชนิพนธ์

ในอดีตกาล นอกจากพระมหากษัตริย์จะทรงมีหน้าที่ปกครองบ้านเมืองให้
อาณาประชาราษฎร์อยู่กินด้วยความสงบสุขแล้ว พระองค์ยังทรงมีหน้าที่ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
ของชาติ เพราะเป็นเครื่องหมายแสดงความจริงรุ่งเรืองของประเทศมาแต่ครั้งบรรพกาล
การจะดูว่าชาติใดมีอารยธรรมเก่าแก่รุ่งเรืองเพียงใด ให้ดูจากศิลปะที่แสดงออกของชาตินั้น ๆ

ศิลปะการแสดงนาฏศิลป์และดนตรี เป็นศิลปะที่เชิดหน้าชูตาได้อีกสาขาหนึ่ง ที่สามารถ
อวดชาวโลกได้ว่า ชาติไทยมีอารยธรรมเจริญรุ่งเรืองมาช้านาน และปัจจุบันยังคงเป็นที่ยอมรับว่า
ศิลปะไทยแขนงนี้เป็นศิลปะอันละเอียดอ่อนและประณีต

เหตุที่ถือกันว่าศิลปะการแสดงนาฏศิลป์และดนตรี เป็นศิลปะที่มีค่านั้น เพราะมิใช่เพียงชม
หรือดูเพื่อความบันเทิงสนุกสนานเท่านั้น หากเป็นการแสดงละครที่เป็นเรื่องเป็นราว นอกจาก
ความสุขจากการดูแล้ว ในบทละครหรือเรื่องราว เหล่านั้นยังมีการสอดแทรกคำสั่งสอนแง่คิด เพื่อ
ให้คนดูนำไปปฏิบัติอีกด้วย จึงนับว่าการแสดงละคร เป็นศิลปะที่รวมทั้งความสุขตาจากความบันเทิง
และความสุขใจจากความดีความงามที่ประทับใจในเนื้อเรื่องของละครนั้นอีกด้วย

อนึ่ง การสอนคนด้วยการแสดงละครให้ดู เป็นวิธีการสอนที่เข้าถึงจิตใจคนได้โดยง่าย
ดังที่ หลวงวิจิตรวาทการ กล่าวว่

...ในเมืองเราเคยเริ่มต้นด้วยการเล่านิยาย ภายหลังก็ต้องเอาศิลปะเข้าช่วยด้วย
ด้วยวิธีขับเสภา ต่อมาเห็นว่าได้ประโยชน์ไม่พอก็ต้องเอาคนเข้ามาช่วยแสดง กลาย
เป็นเสภารำ แล้วก็ต้องกลายเป็นละคร คือ ต้องเอาคนออกมาแสดงจริง ๆ ที่เป็นดังนี้
ก็เพราะว่า ความเป็นไปในชีวิตมนุษย์เป็นเรื่องของคน จะแสดงด้วยวิธีอื่นสักเท่าใด
ก็สู้แสดงด้วยคนจริง ๆ ไม่ได้ เพราะทำความเข้าใจให้ซาบซึ้งและฝังแน่นอยู่ในความ
จำดีกว่ากัน...¹

¹ หลวงวิจิตรวาทการ, "นาฏศิลป์," ใน นิพนธ์บางเรื่องของ พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ
(พระนคร: กรมศิลปากร, 2505), 81.

การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ละครไว้เพื่อเป็น
 สื่อนำคำสอนไปสู่ประชาชนนั้น มีผู้แสดงความเห็น ดังนี้

ฉวีวรรณ กีนาวงศ์ กล่าวว่

...พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงถือว่า การละครนอกจากจะเป็น
 เครื่องบันเทิงและให้ความสุขแล้ว ยังเป็นวิถีแห่งการศึกษาที่สำคัญ เพราะละคร เป็น
 สิ่งที่จะร้มนำวจิตใจคนให้เก้้นผิเคเห็นชอบได้ ทำให้จิตใจสูงขึ้นได้ ดังนั้น พระองค์จึง
 ทรงส่งเสริมการละครมาก...²

เจลา ไชยรัตนะ เป็นอีกผู้หนึ่งที่แสดงความเห็นว่า

...พระองค์ทรงเป็นนักประพันธ์คนแรกในประเทศไทย ที่ใช้บทละครเป็นเครื่องช่วย
 การศึกษาอบรมจิตใจของพลเมือง จนอาจกล่าวได้ว่า บทละครพระราชนิพนธ์ของ
 พระองค์ท่านเกือบทุกเรื่อง มีคติสอนใจแอบแฝงอยู่³

จากคำกล่าวนี้ทำให้เห็นว่า การจัดแสดงละครในบทพระราชนิพนธ์เป็นการจัดเพื่ออบรม
 สั้งสอนประชาชน เพราะละครเป็นสื่อที่มองเห็นและเข้าใจได้ง่ายกว่าการสอนวิธีอื่น

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์บทละครไว้ประมาณ
 200 เรื่อง แบ่งเป็นประเภทได้ดังนี้

บทโขน เช่น นางลอย พรหมศาสตร์ ฤๅษีเสีียงลูก

บทละครร้่า เช่น สกุนตลา พระคณเศร์เสีียงา พระนาละ ขอมดำดิน

พระราชวังสัน

²ฉวีวรรณ กีนาวงศ์, การละครสำหรับครูประถม (ม.ป.ท., 2520), หน้า 34.

³เจลา ไชยรัตนะ, "บทเรียงความเรื่องพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6," พิมพ์งาน
 พระราชทานเพลิงศพ ดร. เจลา ไชยรัตนะ 16 เมษายน 2510 (พระนคร: ม.ป.ท.,
 2510), หน้า 64.

บทละครร้อง เช่น ธรรมะมีชัย มิตรมีชัย พระร่วง สาวตรี
 บทละครสังคีต เช่น วิวาหระสมุท มิการัด วังตี หนามยอกเอาหนามบ่ง
 บทละครพูด (ทรงพระราชนิพนธ์) เช่น ความดีมีไชย น้อยอินทเสน
 เห็นแก่ลูก ทาโร่ห์ พอกไม้ขาว หัวใจนักรบ

บทละครพูด (ทรงแปล) เช่น ตามใจท่าน เวณีสวานิช โรเมโอและจูเลียต
 ชิงนาง มิตรแท้

บทละครพูด (ภาษาอังกฤษ) เช่น Miss Honeybone, A Turn of
 Torture's Wheel, The King's Command

บทละครเหล่านี้เมื่อนำออกแสดง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะเป็น
 ผู้คัดเลือกตัวแสดงด้วยพระองค์เอง โดยคัดเลือกจากศิษย์ในกรมหรสพหรือบรรดานักเรียน
 พรานหลวง ดังตัวอย่างเช่น

ท้าวพันธุรมสุริวงศ์ (เจ้ากรุงขอม)	... หลวงสุนทรเทพธำ
พระชนบุรี (ขี้ม้า)	... นายหมู่ตรี พระระบำภาษา
พระยาปลัดนครราชสีมา	... นายหมู่ตรี พระัญฎกานูรักษ์
โรม ซึ่งภายหลังได้เป็นท้าวสรนารี	... เทศ
นายทหารเวียงจันทร์	... นายหมู่เอก พระจำนักรงจักร ⁴
พระภคกุมาร	... นายวง กาญจนวัจ
เสนาท้าวทวยยันต์	... นายถม โปธิเวส ⁵

ในการแสดงละครบางโอกาส พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแสดง
 ร่วมกับข้าราชการบริพารและโปรดให้พิมพ์สูจิบัตรด้วยนามแฝง ซึ่งมีความหมายแปลงมาจากนามจริง
 ดังตัวอย่างเช่น

⁴ คณะอนุกรรมการรวบรวมและค้นคว้าเกี่ยวกับพระราชนิพนธ์ ฯลฯ พระบาทสมเด็จพระ
 มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ตำนานเสี้ยวของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ร.ศ. 130-131
 (กรุงเทพมหานคร: สหประชาพาณิชย์, 2522), หน้า 73.

⁵ อนุสรณ์ในการพระราชทานเพลิงศพ หลวงยังเยี่ยงครู (จิว รามัน) 14 ธันวาคม
 2518 (กรุงเทพมหานคร: พระจันทร์), หน้า 19.

พระนาม, นามจริง	นามแฝง
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	นายแก้ว ฌ อยุธยา
เจ้าพระยารามราฆพ (ม.ล.เพ็ญ พึ่งบุญ)	นายเกื้อ บุญยาศัย
พระยาอนิรุทธเทวา (ม.ล.ฟื้น พึ่งบุญ)	นายลักษณ บุญยาศัย
พระยาวิชิตชลธาร (ม.ล.เวก กุญชร)	นายรูป ช้างเทวา
พระมหามนตรีศรีธรรมาภรณ์ (ฉัตร รัชตเสถียร)	นายร่ม สว่างนาน
ม.จ. หัชชากร วรธรรม*	นายหรุ ผิวงาม
ม.ล.ปิ่น มาลากุล	นายเข็ม หมวกเจ้า

จากรายพระนามและนามที่ทรงประดิษฐ์ขึ้นนี้แสดงให้เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระอารมณ์ขัน โดยแปลงคำให้ลึกลับซึ่งมีความหมายคมคาย เช่น คำว่า ฉัตร แปลว่า ร่ม กุญชร แปลว่า ช้าง วรธรรม แปลว่า ผิวงาม เป็นต้น กล่าวได้ว่า พระองค์ทรงมีความรอบรู้ด้านภาษาสมกับที่ได้รับยกย่องเป็น พระมหาธีรราชเจ้า ของชาวไทย

วิธีการแสดงละคร พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงใช้ศิลปินทุกสาขา กล่าวคือ ศิลปินจนแสดงบทบาทบนเวที ศิลปินดนตรีไทยบรรเลงเครื่องดนตรีประกอบการแสดงแบบไทย เช่น โขน ละครรำ ศิลปินดนตรีฝรั่งบรรเลงเครื่องดนตรีฝรั่งประกอบการแสดงละครพูด ละครแปล คณะศิลปินทั้ง 3 สาขา จึงต้องร่วมมือกันในการแสดง ดังที่พระยาสุนทรพิพิธ เล่าไว้ว่า

...ในการแสดงแต่ละครั้งมีวิธีการอันควรสังเกตว่า ต้องมีมโหรี ปี่พาทย์บรรเลงหน้าเวทีเป็นการโหมโรง และทำความไพเราะเปลือดเปลิบให้แก่ผู้ฟังที่กำลังนั่งรอดูละคร ไม่ต้องนั่งอยู่เปล่า ๆ จนเกิดความง่วงเหงา และพอเปิดม่านหน้าเวที เริ่มมีการแสดง ปี่พาทย์ทำเพลงสาธนาการ แล้วหยุดลงพอดีเมื่อเปิดม่านถึงที่⁶

* เป็นนักเขียนพราวนหลวง แสดงให้เห็นว่า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ร่วมแสดงละครกับพระองค์ด้วย

⁶พระยาสุนทรพิพิธ, "ละครพูด," หนังสือพิมพ์ตำรวจรายบักย์ (1 ธันวาคม 2500):

เห็นได้ว่า การจัดการแสดงละครแต่ละครั้งนั้น ต้องอาศัยความร่วมมือจากศิลปินทุก ๆ ฝ่าย คือ ศิลปินโขน ละคร และศิลปินดนตรี นอกจากนั้นยังต้องอาศัยผู้ควบคุมการฝึกซ้อมผู้กำกับการแสดง ฝ่ายเครื่องแต่งกาย ฝ่ายจัดเวที ฝ่ายเหรียญกษาปณ์ ฝ่ายพิมพ์สูจิบัตร และฝ่ายกองเลี้ยงนักแสดง จึงกล่าวได้ว่า งานละครเป็นงานที่ต้องเตรียมการจัดงานกันมากและงานทุกฝ่ายต้องประสานสัมพันธ์กัน เพื่อให้เกิดความเรียบร้อย และผลงานออกมาเป็นงานศิลปะที่ถึงพร้อมทุก ๆ ด้าน

การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงก่อตั้งโรงเรียนพรานหลวง จึงเป็นแนวพระราชดำริที่จะทรงนำให้นักเรียนได้แสดงศิลปะระบอบการถ่ายทอดแนวพระราชดำรินบพ ละครพระราชนิพนธ์ ซึ่งพระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ไว้เป็นจำนวนมากให้นำออกแสดงสู่สายตาประชาชนและบทละครเหล่านั้น ได้ทรงแทรกคติคำสอนไว้เพื่ออบรมสั่งสอนนักเรียนผู้แสดงและประชาชนผู้เข้าชมละครนั้นด้วย และเมื่อนักเรียนพรานหลวงเป็นเสือป่ากองหนึ่ง การแสดงละครจึงต้องจัดขึ้นในกิจการเสือป่าด้วย ดังที่ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้เล่าถึงพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้การแสดงเข้ามาอบรมเหล่าเสือป่าว่า

...พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอบรมเสือป่าด้วยพระองค์เอง และทรงมีวิธีการหลายอย่างในการอบรม รวมทั้งการเดินทางไกล, การซ้อมรบ และการแสดงตำนานเสือป่าด้วย...⁷

การแสดงตำนาน คือ การแสดงละครในบทพระราชนิพนธ์ ซึ่งเป็นตำนานในประวัติศาสตร์ไทย ที่ชี้ให้เห็นว่า ชาติไทยมีความเจริญรุ่งเรืองมาแต่อดีตกาล โดยมีบรรพบุรุษไทยร่วมกันสร้างชาติจนเป็นปึกแผ่นมาจนทุกวันนี้

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ตำนานเสือป่าไว้ให้เหล่าเสือป่าทุกหมู่เหล่าออกแสดงในปี ร.ศ. 130 (พ.ศ. 2454) และปี ร.ศ. 131 (พ.ศ. 2455) ซึ่งขณะนั้นกองทหารกระบี่ซึ่งเป็นเสือป่ากองหนึ่งในกรมพรสพต้องออกแสดงด้วย โดยเฉพาะกองทหารกระบี่เป็นศิลปินนักแสดงอยู่แล้ว จึงมักจะได้รับคัดเลือกให้แสดงเป็นตัวละครเอกเสมอ

⁷ คณะอนุกรรมการรวบรวมและค้นคว้าเกี่ยวกับพระราชนิพนธ์ ฯลฯ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ตำนานเสือป่าของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ร.ศ. 130-131, หน้าค้ำนำ.

เมื่อก่อตั้งโรงเรียนทหารกระบี่ และได้เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนพรานหลวงแล้ว นักเรียนศิลปะเหล่านี้ยังคงร่วมแสดงละครกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาตลอดรัชกาล ซึ่งเห็นได้จาก การแสดงโขนละครในสวนมิสกวัน งานสมโภชพระนคร ฯลฯ และที่ควรกล่าวถึง คือ การฝึกซ้อมรบเสือป่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เหล่าเสือป่านำโขนละครออกแสดงด้วย จึงกล่าวได้ว่า กิจกรรมเสือป่ามีความเกี่ยวข้องกับศิลปะโขนละครและดนตรีอยู่มากน้อย

เมื่อเสือป่าต้องใช้วิชาฝึกแบบทหารและเรียนรู้ทิวทัศน์ของทหาร เสือป่าทุกคนจึงต้องศึกษาวิชาการเหล่านี้ ซึ่งจัดว่าเป็นการศึกษาอีกรูปแบบหนึ่งที่เสือป่าจะต้องเข้าฝึกรอบรม ดังนั้นเมื่อนักเรียนพรานหลวงเป็นเสือป่าคนหนึ่ง นักเรียนเหล่านี้ต้องศึกษาวิชาการต่าง ๆ ของเสือป่าด้วย และเมื่อ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการแสดงโขนละครในกิจการเสือป่า จึงเท่ากับว่าพระองค์ทรงมีแนวพระราชดำริที่จะทรงใช้การละครเป็นสื่อการสอน คือ สอนทั้งเหล่าเสือป่าและสอนประชาชนทั่วไปที่มาชมการแสดงด้วย

งานวิจัยฉบับนี้จะวิเคราะห์บทละครซึ่งเป็นตำนานเสือป่า เพราะเป็นการแสดงที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยตรง และจะวิเคราะห์ว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการสั่งสอนอบรมผู้ชมละครอย่างไรบ้าง

วิเคราะห์การถ่ายทอดแนวพระราชดำรินบทยุทธคดีตำนานเสือป่า

ตำนานเสือป่า

ชุดตำนานเสือป่ามีทั้งหมด 18 เรื่อง โดยจัดการแสดงในปี พ.ศ. 2454 (ร.ศ. 130) และปี พ.ศ. 2455 (ร.ศ. 131) แสดงปีละ 9 เรื่อง ในที่นี้จะแบ่งเป็นเรื่องย่อและการวิเคราะห์แนวพระราชดำรินบทยุทธคดีเหล่านั้น ดังนี้

การแสดงตำนานเสือป่าในปี พ.ศ. 2454 (ร.ศ. 130)

ชุดที่ 1 การสงครามที่เมืองตาก

ขุนสามชน เจ้าเมืองฉอด ยกกองทัพมาตีเมืองสุโขทัย ขุนศรีอินทราทิตย์ กับเจ้าสาม ราชโอรส อายุ 19 ปี ออกไปต่อสู้ เจ้าสามซึ่งชำนาญปลายชายนุภาพพบกับพลาโยมาศเมือง

ของขุนสามชน สามารถรบชนะจนกองทัพเมืองลพบุรีแตกหนี ขุนศรีอินทราทิตย์ จึงตั้งเจ้าสามให้เป็นพระรามกำแหง

บทละครตอนนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีแนวพระราชดำริให้เสื่อป่าได้เห็นความเก่งกล้าของเจ้าสาม ซึ่งอยู่ในวัยหนุ่มอายุเพียง 19 ปี แต่สามารถชนช้างจับไล่เจ้าเมืองลพบุรีจนแตกพ่ายไป แสดงว่า ผู้ชายไทยมีความสามารถในการศึกษาวิद्याยุทธ์ ได้แก่ การใช้อาวุธรบพุ่ง การขี่ช้าง การจัดขบวนทัพ ฯลฯ นับว่าเป็นการศึกษาที่สำคัญอันจะเป็นประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองอย่างยิ่ง

ชุดที่ 2 พระแท่นมิ่งศิลา

ขุนรามกำแหงทำนุบำรุงประชาราษฎร์ให้มีความสุขสำราญทั่วหน้า พระองค์เป็นผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา สร้างวัดอารามบำรุงพระภิกษุสงฆ์ ตั้งตำแหน่งสมณะเป็นสังฆราชปุ่ครู ปรกติให้มีการเล่าเรียนพระไตรปิฎกและบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ เสมอ ทั้งยังสนับสนุนเอกลักษณ์ทางภาษารโดยคิดประดิษฐ์หนังสือไทยขึ้น นอกจากนั้นยังโปรดให้ช่างสลักศิลาเป็นแท่น เรียกว่า มิ่งศิลาบาต ถึงวันพระโปรดให้นิมนต์พระมหาเถรนั่งเหนือแท่นมิ่งศิลาบาต เพื่อสั่งสอนอบรมธรรมแก่ประชาชน

บทละครตอนนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีแนวพระราชดำริให้เสื่อป่าเห็นความสำคัญของการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และการมีอักษรไทยเป็นอักษรประจำชาติ เพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาศศึกษาหาความรู้ แสดงให้เห็นว่าบทละครพระราชนิพนธ์ได้ชี้แนะเรื่องการศึกษา แม้เวลานั้นจะเป็นการเล่าเรียนพระไตรปิฎกในวัด หรือการเริ่มฝึกอ่านอักษรไทยจากหลักศิลาจารึกก็ตาม ถือว่าเป็นยุคแรกที่มีการคิดค้นวิธีการให้คนไทยได้ศึกษาหาความรู้เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ชาติไทย

ชุดที่ 3 พระเจ้าอู่ทองสร้างกรุงเก่า

พระเจ้าอู่ทองครองราชสมบัติอยู่ที่เมืองสุวรรณภูมิ ต่อมาเกิดโรคระบาดมีผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก พระเจ้าอู่ทองจึงอพยพไพร่บ้านพลเมืองมาทางทิศตะวันออกแล้วตั้งเมืองที่หนองโสน ขนานนามพระนครใหม่นี้ว่า กรุงเทพวารวดีศรีอยุธยา และเป็นมหานครราชธานีแต่นั้นมา

บทละครตอนนี้ แสดงให้เห็นแนวพระราชดำรินพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าทรงมีพระราชประสงค์ให้เสื่อป่าและคนทั่วไปเห็นว่า พระมหากษัตริย์ คือ ผู้ปกครองไพร่ฟ้าประชาชนให้มีความสุขถ้วนหน้ากัน หากเกิดเภทภัยอันใด พระมหากษัตริย์จะทรงบำบัตทุกซ์

บำรุงสุขแก่อาณาประชาราษฎร์ จึงสมควรที่คนไทยทุกคนพึงรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ที่ทรงก่อตั้งสร้างบ้านแปงเมืองให้มีผืนแผ่นดินอยู่อาศัยมาจนทุกวันนี้

ชุดที่ 4 สมเด็จพระนเรศวรมหาราช

พระเจ้ากรุงหงสาวดียกกองทัพมาตั้งค่ายล้อมกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระนเรศวรคาบพระแสงดาบนำทหารปืนจะเข้าค่ายเข้าศึก แต่ถูกข้าศึกป้องกันไว้จึงกลับคืนเข้าพระนคร ต่อมาพระเจ้ากรุงหงสาวดีมีรับสั่งให้นายทหารผู้มีฝีมือล้อมจับสมเด็จพระนเรศวรให้ได้ แต่ไม่เป็นผลสำเร็จและสมเด็จพระนเรศวรได้ฆ่านายทหารเหล่านั้นตายเป็นจำนวนมาก พม่าล้อมกรุงอยู่จนถึงฤดูฝนจึงได้เลิกทัพกลับไป

บทละครตอนนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแต่งแนวพระราชดำริคือการสั่งสอนให้เสือป่ามีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว เช่นเดียวกับสมเด็จพระนเรศวรที่แสดงความเก่งกล้าเป็นค่ายพม่าต่อสู้ข้าศึกศัตรูจนพม่าถอยทัพกลับไป จึงควรที่ชาวไทยทุกคนถึงระลึกถึงบูรพมหากษัตริย์ไทยที่ทรงปกป้องผืนแผ่นดินไทยมาจนทุกวันนี้

ชุดที่ 5 เจ้าพระยาโยธาพานสำแดงอำนาจอาญาสิทธิ์

เจ้าพระยาโยธาพานได้รับมอบอำนาจอาญาสิทธิ์จากสมเด็จพระนารายณ์ให้เตรียมการทำศึกกับพม่า เจ้าพระยาโยธาพานมีคำสั่งให้นายทหารคุมพลตัดไม้ไผ่มาทำระเนียดค่าย โดยให้ปักไม้ไผ่เอาปลายลงดิน แต่ขุนสิทธิ์พลไชยไม่เชื่อฟัง สั่งทหารให้ปักโคนไม้ลงดิน เจ้าพระยาโยธาพานจึงสั่งประหารชีวิตนายทหารผู้นั้น

บทละครตอนนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีแนวพระราชดำริที่จะทรงชี้ให้เห็นว่า ตามกฎระเบียบของกองทัพ ทหารทุกคนต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาแต่เพียงผู้เดียว เสือป่าทุกคนจึงฟังปฏิบัติตามให้ถูกระเบียบวินัยข้อบังคับ และแม้ทัพจะต้องมีความเด็ดขาด กล้าตัดสินใจสั่งลงโทษคนกระทำผิดคำสั่งได้ทันที

ชุดที่ 6 เจ้ากรุงธนบุรีตีเมืองฝาง

เจ้ากรุงธนบุรียกทัพไปตีเมืองฝาง โดยมีรับสั่งให้พระยาพิไชยเป็นแม่ทัพ เวลานั้น ข้างฝางในเมืองฝางตกถูกเป็นข้างเผือกตัวหนึ่ง เจ้าพระฝางพาข้างเผือกกับแม่ข้างหลบหนี แต่แม่ทัพของเจ้ากรุงธนบุรีเข้าชิงเอาข้างเผือกมาได้

บทธละครตอนนั้นแสดงให้เห็นว่า เมื่อบ้านเมืองเกิดกบฏ คนไทยต้องแตกแยกแบ่งเป็นก๊กเป็นเหล่าและต่อสู้ประหารกันเอง ควรที่คนไทยจะมีความสามัคคี รวบรวมชาติให้เป็นปึกแผ่นเพื่อความมั่นคงสถาพรของประเทศชาติอันเป็นที่รักยิ่งของเรา

ชุดที่ 7 ท้าวเทพสตรี ท้าวศรีสุนทร รบพม่าที่เมืองกลาง

พระเจ้าปะดุงยกทัพพม่าเข้ามาล้อมเมืองกลาง เวลานั้นพระยากลางถึงแก่กรรม ท่านผู้หญิงจัน ผู้มรรยา กับอำแดงมุก น้องสาว พาราษฎร์ออกโจมตีค่ายพม่าจนสามารถขับไล่พม่าได้สำเร็จ "ระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งท่านผู้หญิงจันเป็นท้าวเทพสตรี และอำแดงมุกเป็นท้าวศรีสุนทร

บทธละครตอนนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแสดงแนวพระราชดำริให้เห็นความกล้าหาญของผู้หญิงไทยที่สามารถรวบรวมประชาชนเข้าต่อสู้พม่าจนประสบชัยชนะ และสิ่งที่เสียไปหรือผู้ชมทั่วไปพึงตระหนัก คือ ความสามัคคีของหมู่คณะ ซึ่งจะช่วยให้มีกำลังต่อสู้ข้าศึกศัตรูได้นั่นที่สุด

ชุดที่ 8 พระต่อสู้จีนตัวเหี้ย

ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง พวกจีนกำเริบที่เมืองภูเก็ตโดยเผาตลาดแล้วยกไปปล้นบ้านฉลอง พระครูวิสุทธีวงษาจารย์ วัดฉลอง ลงผ้าขาวประเจียดให้ลูกศิษย์ และชาวบ้านรอกหัวต่อสู้กับพวกจีน ข่าพั้นพวกจีนล้มตายเป็นอันมากทำให้เหตุการณ์สงบลง

บทธละครตอนนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีแนวพระราชดำริที่จะทรงชี้ให้เห็นว่า เวลานั้นบ้านเมืองมีคนจีนเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารเป็นจำนวนมาก คนจีนจึงควรรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ ถ้าเมื่อใดก่อความไม่สงบขึ้น คนไทยจะรวมตัวกันต่อต้านจนถึงที่สุด เหล่าเสือบ่าจึงต้องมีความสามัคคีเพื่อปกป้องมิให้กลุ่มใดหรือคณะใดกระทำการอันเป็นที่เดือดร้อนแก่แผ่นดินไทย

ชุดส่ง แห่งงเสื่อป่า

ชุดส่ง คือ ชุดแสดงปิดท้ายรายการที่อาจแสดงติดต่อกันมาหลายวัน และชุดสุดท้ายนี้จะจัดให้ยิ่งใหญ่ เช่นเดียวกับพิธีสวนสนามของเหล่าทหาร พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นประธานในการแสดงคล้ายกับเป็นองค์ผู้แสดงละครในเรื่องด้วย โดยผู้เป็นเสื่อป่าทั้งหมดเดินเป็นกระบวนแห่งงเสื่อป่า เข้ามาหน้าพลับพลาที่ประทับแล้วร้องเพลงบทพระราชนิพนธ์ดังตัวอย่างเช่น

บทถวายพระพรชัย

ล้านางนาค

ชื่นจิตทุกคนคนไทย	ต่างร้องอวยชัย	ถวายพระพรมงคล
ขอจง เจริญพระชน	มายุยังผล	บังเกิดแก่ชาติศาสนา
บ้านเมือง เรืองรุ่งลือชา	สมแก่เวลา	ทันเทียมที่อื่นหมื่นแสน
เป็นสุขสนุกทั่วดินแดน	เทียบเทียมเมืองแมน	อันแสนเกษมเปรมปรีดี

บทรักษาติบ้านเมือง

ลำพัดชา

ชาติใดไว้รักสมัครสมาน	จะทำการสิ่งใดก็ไร้ผล
แม้ชาติย่อยยับอันจน	บุคคลจะสุขอยู่อย่างไรฯ

ลำสร้อยเพลง

ใครมาเป็นเจ้าเข้าครอง	คงจะต้องบังคับขับไล่
เคียวเข็ญเย็นค้ำกรำไป	ตามวิสัยเชิงเช่นผู้เป็นนาย
เขาจะเห็นแก่หน้าค่าชื่อ	จะนับถือพงศ์พันธุ์นั้นอย่าหมาย
ไหนจะต้องเหนื่อยยากลำบากกาย	ไหนจะอายุทั่วทั้งโลกาฯ

ลำฝรั่งร้าเท้า

เพราะฉะนั้นชวนกันสวามีภักดี
ยอมตายไม่เสียดายชีวา

จงรักร่วมชาติศาสนา
เพื่อรักษาอิสระคณะไทย

บทให้พรทั่วไป

หลังจากเหล่าเสื่อป่าร้องเพลงพร้อมกันแล้ว มีการแสดงนาฏศิลป์ที่เรียกว่า
รำอวยพร ดังเนื้อเพลงว่า

รำแขกบรเทศ

พุทธานุภาพนำผล
เทวอารักษ์ทั่วไป

เกิดสรรพมงคลน้อยใหญ่
ขอให้เป็นผู้สุขสวัสดิ์

จากบทละครชุดส่งในตำนานเสื่อป่านี้ แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว มีแนวพระราชดำริที่จะทรงให้การแสดงทั้งนาฏศิลป์และดนตรีเข้ามามีส่วนช่วยฝึกฝน
อบรมเหล่าเสื่อป่า ซึ่งมีทั้งเสื่อป่าเหล่าอื่นและเสื่อป่ากรรมพรสพ โดยเฉพาะบทละครดังกล่าวได้
แฝงคติธรรม ความคิด สั่งสอนคนให้จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เพื่อความมั่นคง
ของชาติบ้านเมืองและผืนแผ่นดินไทยที่รักยิ่งของคนไทยทุกคน

การแสดงตำนานเสื่อป่าในปี พ.ศ. 2455 (ร.ศ. 131)

ชุดที่ 1 ขอมคำดิน

พระร่วง พ่อเมืองละโว้ เป็นผู้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด โอบอ้อมอารี มีผู้คนนับถือมาก
จนดูเหมือนเป็นผู้มีวาจาสิทธิ์ จะว่ากล่าวบังคับบัญชาการใดก็สำเร็จได้สิทธิ์ขาดดั่งวาจา เวลานั้น
ชาวละโว้ต้องส่งน้ำจากทะเลชูปศไปยังพระนครหลวงของขอมซึ่งปกครองอยู่ พระร่วงหาอุบายให้
สานกระออมแทนตุ่มซึ่งหนักกว่าบรรจุน้ำไป พระเจ้าพันธุรมสุริยวงศ์ตักพระทัยที่เจ้าเมืองไทยมีสติ
ปัญญาหลักแหลม จึงรับสั่งให้ออกญาเดโชลักลอบติดตามพระร่วงดูจตุคามดินไปขณะที่พระร่วงอุปสมบท

อยู่ที่กรุงสุโขทัย ขอมไม่รู้จัก ถามหาพระร่วง จึงถูกกลอุบายของพระร่วงสั่งให้รอแล้วเรียกโยมวัด มาจับตัวขอมไว้ได้

บทละครตอนนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีแนวพระราชดำริที่จะทรงชี้ให้เห็นว่า คนไทยนั้นมีสติปัญญา สามารถแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้าได้ ซึ่งตรงกับวิธีการของเสือน้ำที่ต้องรู้จักแก้ไขสถานการณ์และใช้ความสุขุมรอบคอบแก้ปัญหาเพื่อเอาชนะข้าศึกศัตรู การใช้กำลังเพียงอย่างเดียวอาจมิใช่วิธีต่อสู้ข้าศึกได้เสมอไป

ชุดที่ 2 ข้างพลายศรีมงคล พลายมงคลทวีป

พระเจ้าหงสาวดียกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา จับพระราเมศวรและพระมหินทร์เอาไปได้ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิต้องไปขอไถ่พระราชโอรสคืน พระเจ้าหงสาวดีขอข้างชนะงาชื่อพลายศรีมงคลกับพลายมงคลทวีปแลกเป็นค่าไถ่ ครั้นได้ข้างทั้งสองเชือกไปแล้ว ข้างไม่ยอมอยู่ในบังคับของข้าศึก ออกไล่แทงฆ่าพม่ารามัญจนพระเจ้าหงสาวดีต้องส่งข้างทั้งสองเชือกคืนมายังกรุงศรีอยุธยา

บทละครตอนนี้แสดงแนวพระราชดำรินพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่จะทรงสั่งสอนคนไทยให้เห็นว่า แม้แต่ข้างซึ่งเป็นสัตว์เดรัจฉานยังมีความกตัญญูรู้คุณแก่ผู้เป็นเจ้าของหรือผู้เป็นนาย เมื่อต้องอยู่ภายใต้บังคับของข้าศึกก็มียอมทำตามคำสั่ง และพยายามก่อความเดือดร้อนให้ฝ่ายตรงข้ามวุ่นวายไม่เป็นสุข คนไทยจึงควรรำลึกถึงบุญคุณของเจ้านาย เช่นเดียวกับข้างทั้งสองเชือกนี้

ชุดที่ 3 สมเด็จพระนเรศวรประกาศการบรมอัญ

พระมหากษัตริย์ราชแห่งกรุงศรีอยุธยาทำสัญญาเป็นไมตรีกับพระเจ้าหงสาวดีแห่งพม่า พระเจ้าหงสาวดีทำอุบายให้ส่งพระนเรศวรไปช่วยปราบเมืองอังวะ แล้วส่งพระยาเกียรติพระยาราม มาชุมนุมตีขนาบหลัง แต่นายทหารทั้งสองได้เล่าให้พระมหาเถรคันฉ่องทราบ พระมหาเถรจึงไปทูลความจริงแก่พระนเรศวร ทำให้พระนเรศวรขัดเคืองพระทัยแล้วประกาศตัดขาดไมตรีกับพม่า พระเจ้าหงสาวดีส่งกองทัพติดตามมาถึงแม่น้ำสะโตง พระนเรศวรทรงพระแสงปืนตันยิงไปถูกสุกรรมาแม่ทัพพม่าตาย

บทละครตอนนี้มีแนวพระราชดำรินพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่จะทรงแสดงให้เห็นว่า ข้าศึกศัตรูนั้นเมื่อมาผูกมิตรด้วยก็มีควรไว้ว่างใจ ต้องพิจารณาหาเหตุผลและ

กล้าที่จะกระทำกรอย่างเด็ดขาดเมื่อรู้ว่ามิตรไม่มีความจริงใจ เนื้อเรื่องตอนนั้นจึงสอนเสื่อป่าให้เป็นผู้รู้จักหาเหตุผลและให้รักษาเอกราชของชาติไทยไว้ มิให้ยอมเป็นเมืองขึ้นของชาติอื่น

ชุดที่ 4 พระนเรศวรตีทัพเชียงใหม่

พระนเรศวรกับพระเอกาทศรถยกกองทัพไปตีเมืองเชียงใหม่ แต่ข่มขู่ทัพอยู่ที่บ้านแห แล้วมีรับสั่งให้พระราชมานุคุ้มทัพหน้าออกไปรบกับกองทัพเชียงใหม่ แล้วให้ทำอบายแตกหนีลงมา ฝ่ายทัพเชียงใหม่ติดตามจึงถูกทัพของพระนเรศวรที่ข่มขู่อยู่ตีกระหนาบจนฝ่ายเชียงใหม่แตกพ่ายไป

บทรอบคองนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแสดงให้เห็นว่า การออกรบควรมีอบายล่อลวงข้าศึกให้มาติดกับดักแล้วตีกระหนาบในภายหลัง การที่เหล่าเสื่อป่าได้เล่นละคร เช่นนี้ เท่ากับได้ศึกษายุทธวิธีของการรบพุ่งด้วย เป็นการให้ความรู้โดยอาศัยละครเป็นสื่อ นับว่าทรงมีแนวพระราชดำริที่แสดงถึงพระปัญญาธิคุณอย่างยิ่ง

ชุดที่ 5 พระยาสิทธิราชเดโชไชย (ทิป) รบพม่า

พระยาสิทธิราชเดโชไชย เป็นแม่ทัพหน้ายกไปตีค่ายพม่า แต่ถูกพม่าทำกลอุบายจับตัวพร้อมกับทหารไทยไปได้ เจ้าพระยาโกษาธิบดี (ขุนเหล็ก) แต่งตั้งให้ พระสุนทรภักดี คุมทหารไปแก้เอาพระยาสิทธิราชเดโชไชยคืน โดยเจ้าตีค่ายพม่า ฝ่ายพมามีวสาละวนป้องกันรักษาค่าย พวกทหารไทยที่ถูกจับตัวไว้จึงเข้าแย่งชิงอาวุธไม้พลองกระบองสั้นเข้าต่อสู้จนพม่าแตกพ่ายไป

บทรอบคองนี้แนวพระราชดำรินพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงชี้ให้เห็นว่า การต่อสู้ข้าศึกศัตรูเมื่อมีการพลาดพลั้งเสียทีแก่ข้าศึก ควรให้ความสามัคคีร่วมมือกันแล้วตีหักข้าศึก ก็จะได้ชัยชนะในที่สุด เหล่าเสื่อป่าจึงควรเรียนรู้วิธีการเอาชนะคู่ต่อสู้โดยศึกษาได้จากยุทธวิธีเหล่านี้

ชุดที่ 6 ราชทูตฝรั่งเศสเข้าเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์

พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศส ได้ส่งราชทูตเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับสมเด็จพระนารายณ์แห่งกรุงศรีอยุธยา และทูลเกลี้ยกล่อมให้สมเด็จพระนารายณ์นับถือศาสนาคริสต์ แต่พระมหากษัตริย์ไทยมิได้ทรงเปลี่ยนตามที่ราชทูตแนะนำ หากแต่ทรงยินยอมให้ฝรั่งเศสเผยแพร่งศาสนา

ในหมู่คนไทยได้โดยเสรี และพระองค์ทรงขอให้ฝรั่งเศสส่งเครื่องมือในการศึกษาศิลปะวิทยาใหม่ ๆ เข้ามา เช่น กล้องดูดาว ทำให้คนไทยได้รู้วิชาการกว้างขวางขึ้น

บทธละครตอนนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีแนวพระราชดำริที่จะทรงสั่งสอนให้คนไทยรู้จักรักษาสัมพันธไมตรีกับชาวต่างชาติเพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติ เพราะไทยจะได้รับวิทยาการใหม่ ๆ จากอารยประเทศและเป็นการเผยแพร่ความรู้ในหมู่คนไทย นอกจากนี้สมเด็จพระนารายณ์ยังทรงเป็นพุทธศาสนิกชนที่เคร่งครัดและดำเนินรอยตามบูรพกษัตริย์ที่ทรงเป็นพหุทธมาทุกพระองค์ การเปิดโอกาสให้ชาวฝรั่งเศสเข้ามาเผยแพร่ศาสนาได้ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความกว้างขวางไม่รังเกียจศาสนาอื่น จึงเป็นพระราชโอบายที่จะผูกมิตรกับคนทั่วไป ซึ่งเสียว่าทั้งหลายควรประพฤติตนเป็นมิตรกับผู้อื่นได้ทุกเมื่อ

ชุดที่ 7 ท้าวสุรนารี (แม่) รบขบถเวียงจันทน์

กองทัพเวียงจันทน์เข้ายึดเมืองนครราชสีมา ขณะที่พระยาปลัดไปราชการต่างเมือง เจ้าอนุได้กวาดต้อนราษฎร รวมทั้งแม่ ภรรยาปลัด ถูกจับเป็นเชลยไปด้วย แม่คิดกลอุบายให้พวกผู้หญิงยั่ววนเลี้ยงสุราแก่เหล่าทหารเวียงจันทน์จนเมามาย หลับไหล แล้วช่วยกันฉวยแย่งอาวุธมาฟันทหารเวียงจันทน์จนแตกพ่ายหนีไป พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งแม่ให้เป็นท้าวสุรนารี

บทธละครตอนนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีแนวพระราชดำริที่จะทรงสั่งสอนเสียว่าให้รู้จักคิดหาอุบายเอาชนะข้าศึกศัตรู และทรงชี้ให้เห็นว่า คนไทยทุกคนแม้แต่สตรีก็สามารถแสดงความสามารถกล้าหาญเด็ดเดี่ยวปกป้องภัยอันตรายแก่ประเทศชาติได้

ชุดที่ 8 เจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์) รบราชวงศ์เวียงจันทน์

อัญ เจ้านครเวียงจันทน์เป็นขบถ เจ้าพระยาราชสุภาวดีเป็นแม่ทัพไปรบ ราชวงศ์หนีไปพึ่งญวนแล้วหาอุบายย้อนกลับมาตีไทย ขณะที่พระยาราชสุภาวดีขี้ออกตรวจตั้งค่าย ราชวงศ์ข่มอยู่เอาหอทองก่อกองเจ้าพระยาราชสุภาวดีตม้มาลง แต่ทหารไทยช่วยป้องกันเอาตัวคืนมาได้ แล้วตามไปจับตัวอัญมา พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาราชสุภาวดีเป็นเจ้าพระยาบดินทรเดชา

บทธละครตอนนี้แสดงให้เห็นแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงสอนให้คนไทยและเสียว่ามีความกล้าหาญรบชนะข้าศึกได้ และผู้ที่กระทำความดีความชอบก็จะได้รับเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นเกียรติยศแก่วงศ์ตระกูล

ชุดส่ง แสดงประโยชน์ของเสือป่าในสงครามปัจจุบัน

ชุดส่ง คือ ชุดสุดท้ายที่แสดงปิดท้ายรายการแสดงทั้งหมด เป็นเรื่องราวของเสือป่าต่อสู้กับพวกผู้ร้ายเงี้ยว สามารถรบชนะได้ เมื่อขับไล่เงี้ยวออกไปแล้ว เสือป่าทั้งหมดจะเข้าแถวตั้งกระบวนเดินออกมาสวนสนามหน้าพลับพลาที่ประทับ แต่ร้องเป่าเพลงสรรเสริญเสือป่า แล้วจัดการแสดงร้องเพลง รำอวยพร เช่นเดียวกับชุดส่งในชุดแรก เป็นอันจบการแสดงตำนานเสือป่า

จากการศึกษาการแสดงละครตามตำนานเสือป่าเห็นว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานพระราชนิพนธ์ตำนานโดยแฝงแนวพระราชดำริไว้หลายประการ ดังนี้

1. อบรมสั่งสอนให้คนไทยจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เห็นได้จากเรื่อง พระเจ้าอู่ทองสร้างกรุงเก่า ขอมดำดิน
2. อบรมสั่งสอนให้มีความกล้าหาญ ต่อสู้ข้าศึกศัตรูเพื่อปกป้องผืนแผ่นดินไทย ดังเช่นเรื่อง สมเด็จพระนเรศวรป็นค่ายพม่า
3. อบรมสั่งสอนให้ผู้เป็นนายต้องมีความเด็ดขาด และให้ผู้น้อยถือคำสั่งผู้บังคับบัญชาโดยเคร่งครัด เห็นได้จากเรื่อง เจ้าพระยาโกษาปานแสดงอำนาจอาญาสิทธิ์
4. อบรมสั่งสอนให้ประชาชนคนไทยทุกคนต้องร่วมแรงร่วมใจกันต่อสู้ข้าศึกศัตรู แม้แต่ผู้หญิงก็แสดงความกล้าหาญได้ ดังเช่นเรื่อง ท้าวเทพสตรี ท้าวศรีสุนทร รบพม่าที่เมืองกลาง ท้าวสุรนารี (แม่) รบขบถเวียงจันทน์
5. อบรมสั่งสอนให้ชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมีความจงรักภักดีที่ได้เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร เห็นได้จากเรื่อง พระต่อสู้อันตัวเหี้ย
6. อบรมสั่งสอนให้คนไทยทุกคนพึงปลูกสัมพันธไมตรีกับชาวต่างชาติ เพื่อผลประโยชน์ในการรักษาความสงบสุขของประเทศชาติ ดังเช่นเรื่อง ราชทูตฝรั่งเศสเข้าเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์
7. อบรมสั่งสอนให้รู้จักวิธีใช้สติปัญญา ความสุขุมรอบคอบในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งบางครั้งอาจได้ผลกว่าการใช้กำลังเข้าต่อสู้กับศัตรู ดังเช่นเรื่อง ขอมดำดิน
8. อบรมสั่งสอนให้คนไทยมีความสามัคคีในหมู่คนไทยด้วยกัน ไม่ควรแบ่งแยกเป็นก๊กเป็นเหล่า โดยเฉพาะผู้มีกำลังน้อยกว่า ควรสวามิภักดิ์ผู้มีกำลังเหนือกว่า เพื่อมิต้องรบพุ่งกันเอง เห็นได้จากเรื่อง เจ้ากรุงธนบุรีตีเมืองฝาง
9. อบรมสั่งสอนให้คนไทยได้ศึกษาหาความรู้ ได้แก่ การศึกษาจากตัวอักษรไทย หรือศึกษาจากพระไตรปิฎก เห็นได้จากเรื่อง พระแท่นมนังคศิลา

บทละครเหล่านี้ได้เน้นให้เห็นเรื่องราวประวัติศาสตร์ของชาติไทย โดยมุ่งยกย่องบรรพบุรุษที่ช่วยกันรักษาความเป็นเอกราชของบ้านเมือง และเสนอความคิดเห็นในแง่มุมต่าง ๆ กัน เช่น ความคิดเกี่ยวกับความสามัคคีในการต่อสู้ข้าศึกศัตรู การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การสร้างสัมพันธ์ไมตรีกับคนทั่วไป ฯลฯ สิ่งเหล่านี้บรรพบุรุษของไทยเราได้ยึดถือปฏิบัติกันสืบต่อมา จึงสามารถรักษาความเป็นชาติไทยไว้ได้จนทุกวันนี้

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีแนวพระราชดำริตั้งแต่เริ่มการก่อตั้งกองเสือป่า จึงทรงพระราชนิพนธ์ตำนานเพื่อใช้ในการอบรมสั่งสอนเหล่าเสือป่าและประชาชนทั่วไป ตำนานเหล่านี้ได้แสดงเป็นละครดึกดำบรรพ์ให้เสือป่าเป็นผู้แสดง ในภายหลังเมื่อตั้งกองโรงเรียนทหารกระบี่แล้ว นักเรียนทหารกระบี่ซึ่งต่อมาเป็นนักเรียนพรานหลวงก็จะได้ศึกษาวิทยาการจากเรื่องราวของเสือป่าโดยศึกษาในรูปแบบของการแสดงละคร อาจกล่าวได้ว่า กิจกรรมเสือป่าเป็นการศึกษาอย่างหนึ่ง คือ ศึกษาวิถีแบบทหาร ศึกษาวิถีบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ฯลฯ การที่นักเรียนได้แสดงละคร จึงถือได้ว่า เป็นการเรียนโดยวิธีละครเป็นสื่อการสอน ซึ่งเป็นวิธีสอนที่ดีอีกวิธีหนึ่ง ทำให้ผู้เรียนเข้าใจได้โดยง่าย โดยเฉพาะแนวพระราชดำริที่ทรงแฝงอยู่ในเรื่องราวของตำนานนี้ จะมองเห็นเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน นับว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้คำสอนโดยการเล่าเป็นบทละคร ซึ่งคล้ายกับสมัยพุทธกาลที่เล่าคำสอนเป็นชาดกให้คนสนใจและซึมซับความดีงามไปพร้อมกับความบันเทิงเริงใจ

อนึ่ง การแสดงละครในบางโอกาส พระองค์จะทรงร่วมแสดงด้วย เพื่อให้เห็นทั่วไปเห็นว่า พระมหากษัตริย์มีใช้เทพสมมุติที่อยู่เหนือมนุษย์ทั้งปวง หากแต่พระองค์ทรงเป็นราชาที่มีความใกล้ชิดเป็นกันเองกับราษฎร สามารถแสดงละครให้ประชาชนชมได้ ทรงรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์ การแสดงความคิดเห็นทั้งในพระราชจริยาวัตรส่วนพระองค์และในบทละคร ซึ่งสังคมเวลานั้นไม่นิยมยกย่องศิลปินเด่นเกินรำกั้น แต่พระองค์ทรงพยายามปฏิบัติความคิดของคนเสียใหม่ให้เห็นว่า การละครเป็นเครื่องแสดงความจริงรู้งู้งงเรื่องของประเทศชาติ ดังที่ นายกวด หุ้มแพร (ปาดิ ไกรฤกษ์) ได้เขียนบทควาเวลงหนังสือพิมพ์คู่สิดสมิต ในสมัยนั้นว่า

... เป็นธรรมดาของอารยประเทศที่จำเป็นต้องมีเครื่องสนุกรื่นเรึง กล่าวคือ มหรสพนั้น และเป็นอาทิ เพราะสิ่งเหล่านั้นนอกจากจะเป็นเครื่องประกอบความครึกครื้นเป็นสง่าผ่าเผยแก่ราชอาณาจักรภายในแล้ว ยังเป็นเครื่องทำให้หย่อนใจแก่พสกนิกรในเวลาอันควรอีกบ้าง... ปราบกฏอย่างชัดเจนอยู่ ณ บัดนี้ว่า อารยประเทศโดยมากต้องมีเครื่องเรีงรมย์ดังกล่าว จึงจะได้ชื่อว่าอยู่ในภูมิอารยธรรมอย่างสมบูรณ์...

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชวิจารณ์เห็นต้องแก้ว่าประเทศที่จะเดินขึ้นสู่อารยะอย่างเต็มที่จำเป็นต้องรีบเร่ง เพื่อประโยชน์ดังกล่าวนี้ ๆ โรงมหรสพต่าง ๆ ในจังหวัดพระนครจังหวัดเดียว บัดนี้มีอยู่กว่า 25 โรง...⁸

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าการละครจะเป็นเครื่องหมายเชิงวัฒนธรรมแสดงความเป็นอารยะของชาติ แต่เวลานั้นทวนเมกิดที่ว่า "พวกเดินกินรำกิ้น" ยังฝังรากลึกอยู่ในความรู้สึกของคนไทยยากที่จะลบเลือนไปได้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนอกจากจะทรงเห็นเห็นเกี่ยวกับการพระราชนิพนธ์บทละคร การจัดการแสดง และบางครั้งต้องทรงร่วมแสดงด้วยแล้วยังต้องทรงอดทนต่อคำครหาของบุคคลผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับงานละครในพระองค์ แม้แต่ครั้งหนึ่ง พระองค์ทรงแสดงละครพูด เรื่อง ปล่อยักษ์ เป็นบทที่ นายบัว วิเศษกุล ประพันธ์ขึ้นและถวายให้ทรงแก้ไข พระองค์ทรงร่วมแสดงเป็นตัวหลวงเกียรติคุณครุฑชิต ยังสร้างความไม่พอใจแก่สมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวง ดังที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ตรัสเล่าให้พระยาสุนทรพิทักษ์ฟังว่า

...ไม่อยากจะฉันเล่นละครอีก ทรงอ้างว่าการเล่นสนุกทางอื่น ๆ มีถมไป เล่นละครเช่นนี้เป็นการเสื่อมเสีย เพราะต้องไปเป็นตัวอะไร ๆ ไม่เหมาะสม คำพูดและบทบาทก็เป็นการล่วงเกินน่ารังเกียจ จันทรทูลว่า การแสดงละครเป็นศิลปะการแสดงที่ดีคือ พูดและทำให้สมจริง เขาจึงไม่ถือสาถึงฐานะของผู้แสดงกับตัวละครในเรื่องเป็นคนละส่วนกัน เวลาละครก็เป็นตัวละคร เวลาเลิกแสดงแล้วก็เป็นตัวของตัวเอง ตามฐานะของตน ๆ อย่าคิดให้ปะปนกัน แล้วก็ดูไม่น่ารังเกียจ...⁹

เห็นได้ว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวต้องทรงฝ่าฟันอุปสรรคนานัปการที่จะเปลี่ยนความคิดของคนไทยให้ได้ว่า การละครนั้นเป็นศิลปะอันสูงค่าซึ่งนานาอารยประเทศเขาก็นิยมแสดงเป็นเครื่องเชิดชูเกียรติยศ โดยเฉพาะการจะถ่ายทอดเรื่องราวในราชสำนัก การสะท้อนภาพของสังคม การเสนอแนวคิด ล้วนแต่ต้องอาศัยผ่านสื่อทางละครทั้งสิ้น

⁸ นายกวอด หุ้มแพร (ปามี ไกรฤกษ์), "มหรสพรัชกาลนี้," ดุสิตสมิต, (1 ธันวาคม - กุมภาพันธ์, 2461): 39.

⁹ พระยาสุนทรพิพิธ, "ละครพูด," หนังสือพิมพ์ตำรวจรายบักย์ (1 ธันวาคม 2500):

อาจกล่าวได้ว่า การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงส่งเสริมการละคร เนื่องจากพระองค์ได้เสด็จไปทรงศึกษาต่างประเทศที่เจริญด้วยอารยธรรม ศิลปกรรม ได้ทรงรู้เห็น การแสดงเครื่องหมายแห่งความเจริญรุ่งเรืองของประเทศ โดยเฉพาะการละคร ประเทศเหล่านั้น จะให้เกิดศรัทธาแก่นักประพันธ์ละครว่าเป็นกวีผู้ยิ่งใหญ่ เช่น เซกสเปียร์ของอังกฤษ กาลิทาสของอินเดีย แต่ในประเทศไทยกลับถูกเหยียดหยามการละครว่าเป็นของต่ำทราม เป็น เรื่องอาชียของคนยากคนจนหากินไม่เป็นหลักแหล่ง ดังนั้น การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์บทละครและทรงร่วมแสดงด้วยในบางโอกาส จึงเท่ากับพระองค์ทรง ต้องการเปลี่ยนแนวความคิดของคนไทยให้ยกย่องศิลปะอันมีค่า และการที่พระองค์ทรงทุ่มเทให้กับ งานละครอย่างจริงจัง จึงปรากฏภายหลังว่า การละครของไทยทุกประเภท คือ โขน ละครรำ ละครพูด ได้เจริญรุ่งเรืองในเวลาต่อมาและดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน